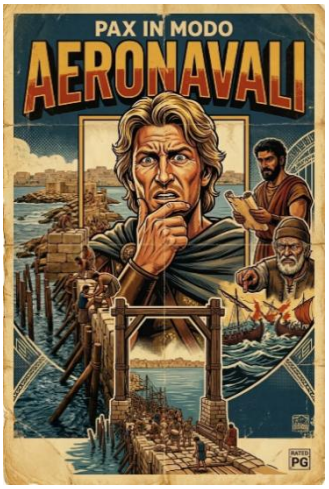

PAX IN MODO AERONAVALI

Idibus Septembribus anno post Christum natum MMXXVI Alexander Molis textum operis Edgari Allani Poe, cui titulus est "Cadus Amontilladensis," in Latinum sermonem ad veterum consuetudinem convertit. Hanc fabulam brevem praestantissimam Poe mense Novembri anno post Christum natum MDCCCXLVI primum Anglice ediderat. Post fabulam Alexander Molis commentarium litterarium de eodem opere subiunxit, ad cogitationem lectorum acuendam aptum.

Cadus Amontilladensis

Fabula brevis ab Edgaro Allano Poe conscripta

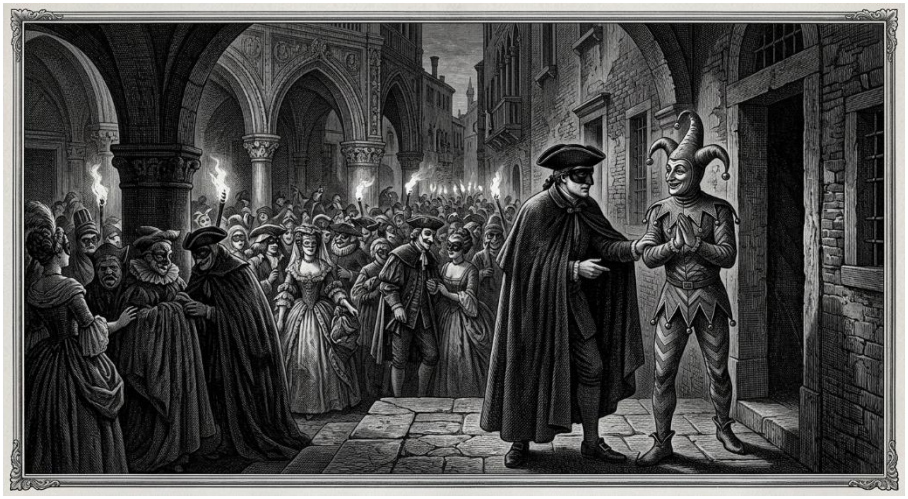

Mille iniurias a Fortunato acceptas, ut potui, tuleram; sed cum etiam contumeliam inferre ausus esset, ultionem iuravi. Tu autem, qui animi mei naturam tam bene nosti, non tamen putabis me

minas protulisse. Denique ulcisci statueram; hoc certo constitutum erat—sed ipsa consilii firmitas omne periculi discrimen arcebat. Non solum punire debebam, sed impune punire. Iniuria inulta manet, si poena ad ipsum ultorem redundat. Aeque inulta manet, cum ultor non efficit ut is qui iniuriam intulit sentiat a quo poenas det.

Intellegendum est me neque verbo neque facto Fortunato causam dedisse cur de mea benevolentia dubitaret. Pergebam, ut mihi mos erat, ei in os adridere; nec ille animadvertit me iam de eius exitio cogitantem ridere.

Habebat infirmitatem quandam hic Fortunatus—quamquam ceteris rebus vir erat colendus atque etiam timendus. Gloriabatur se vini peritissimum esse. Pauci Itali vero ac sincero iudicio praediti sunt. Plerumque eorum studium ad tempus occasionemque sumitur—ut opulentissimos Britannos atque Austriacos decipiant. In pictura et gemmarum arte Fortunatus, ut populares eius, circulator erat; sed in vino vetere sincero iudicio utebatur. Qua in re ab eo non multum discrepabam: ipse quoque vinorum Italicorum peritus eram, et large emebam, quotiens poteram.

Circa crepusculum, vesperi quodam inter summam bacchanaliorum insaniam, amico meo occurri. Effusissime me salutavit, nam multum biberat. Vestem histrionicam versicolorem gerebat. Indutus erat tunica arta variis colorum fasciis distincta, et capiti eius impositus erat pileus conicus cum tintinnabulis. Tam libenter eum vidi ut manum eius premendi finem facere vix possem.

Dixi ei: "Mi carissime Fortunate, opportune obviam venis. Quam egregie hodie vales! Sed accepi cadum magnum vini quod pro Amontilladensi fertur, et dubito."

"Quomodo?" inquit. "Amontilladense? Cadus magnus? Fieri non potest! Et in mediis bacchanalibus!"

"Dubito," respondi; "et stultior fui qui plenum pretium Amontilladensis solverim te non consulto. Inveniri non poteras, et verebar ne occasionem amitterem."

"Amontilladense!"

"Dubito."

"Amontilladense!"

"Et de ea re certior fieri debeo."

"Amontilladense!"

"Quoniam occupatus es, ad Luchesium iter facio. Si quis acre iudicium habet, ille habet. Dicet mihi—"

"Luchesi non potest discernere Amontilladense a vino Xerensi."

"Et tamen sunt stulti qui arbitrentur eius gustum tuo parem esse."

"Eamus."

"Quo?"

"Ad hypogea tua."

"Mi amice, minime; nolo bonitate tua abuti. Sentio te negotium habere. Luchesi—"

"Nihil negotii habeo;—veni."

"Mi amice, non. Non propter negotium, sed propter gravem gravedinem qua te affectum esse video. Hypogea intolerabiliter humida sunt. Nitro incrustata sunt."

"Eamus nihilominus. Gravedo nihil est. Amontilladense! Deceptus es. Et quod ad Luchesium attinet, non potest discernere vinum Xerense ab Amontilladensi."

Haec locutus, Fortunatus brachium meum arripuit. Larvam e serico nigro indui paenulamque corpori arte circumdedi; tum passus sum eum me ad palatium meum festinare.

Nemo famulorum domi erat; aufugerant ut festum diem celebrarent. Dixeram eis me non ante mane rediturum, et diligentissime praeceperam ne e domo discederent. Haec praecepta satis valebant, probe sciebam, ut omnes confestim aufugerent simul ac discessissem.

E lychnuchis duas taedas sumpsi et, una Fortunato data, capite inclinato eum per complura conclavia deduxi ad fornicem qui in hypogea ferebat. Per scalas longas et flexuosas descendi, monens ut caute me sequeretur. Tandem ad imas scalas pervenimus et simul in humo humida catacumbarum Montresorianarum stetimus.

Incertus erat incessus amici mei, et tintinnabula in pileo eius tinniebant dum procedebat.

"Cadus," inquit.

"Longius est," inquam; "sed specta albam quasi retis speciem quae ex istis specuum parietibus renidet."

Ad me se convertit atque oculos suos, caligine obductos et ebrietatis pituitam stillantes, in meos defixit.

"Nitrum?" tandem rogavit.

"Nitrum," respondi. "Quamdiu istam tussim habes?"

"Ugh! ugh! ugh!—ugh! ugh! ugh!—ugh! ugh! ugh!—ugh! ugh! ugh!—ugh! ugh! ugh!"

Miser amicus meus diu respondere non potuit.

"Nihil est," tandem dixit.

"Veni," constanter dixi, "revertamur; salus tua mihi cara est. Dives es, honoratus, admiratus, amatus; beatus es, ut ego aliquando fui. Si absis, omnes te desiderabunt. Mea nihil interest. Revertamur; aegrotabis, ne mihi culpa sit. Praeterea est Luchesi—"

"Satis," inquit; "tussis nihil est; me non necabit. Non moriar propter tussim."

"Verum—verum," respondi; "et sane non in animo habebam te sine causa terrere—sed omnem cautelam adhibere debes. Haustus huius vini Medoc adversus umorem nos muniet."

Tum collum lagenae fregi quam ex longo ordine sociarum super mucorem iacentium extraxeram.

"Bibe," dixi, vinum ei porrigens.

Lagenam ad labra cum risu torvo sustulit. Restitit et mihi familiariter adnutuit, dum tintinnabula eius tinniebant.

“Bibo,” inquit, “sepultis, qui circum nos quiescunt.”

"Et ego longae vitae tuae."

Rursus brachium meum cepit, et perreximus.

"Haec hypogea," inquit, "spatiosa sunt."

"Montresores," respondi, "gens magna ac frequens fuit."

"Insignia tua oblitus sum."

"Pes humanus ingens aureus in scuto caeruleo; pes premit serpentem insurgentem cuius dentes calci infixi sunt."

"Et sententia?"

"Nemo me impune lacessit."

"Optime!" inquit.

Vinum in oculis eius scintillabat et tintinnabula tinniebant. Mihi quoque vino Medoc animus incalescebat. Transieramus per muros ossium accumulatorum, interiectis cadis atque doliis, in intimos recessus catacumbarum. Rursus restiti, et hoc tempore ausus sum Fortunatum brachio supra cubitum prehendere.

"Nitrum!" dixi; "vide, crescit. Pendet quasi muscus super fornicibus. Sub alveo fluminis sumus. Stillae umoris inter ossa manant. Age, revertamur dum licet. Tussis tua—"

"Nihil est," inquit; "pergamus. Sed primum, alter haustus vini Medoc."

Alterius lagenae collum fregi eamque ei porrexi; vinum erat De Grave. Uno haustu exhausit. Oculi eius truci lumine micuerunt. Risit et lagenam in altum proiecit cum motu quem non intellexi.

Mirans eum adspexi. Gestum iteravit—ridiculum quendam atque distortum.

"Nonne intellegis?" inquit.

"Non ego," respondi.

"Ergo sodalis non es."

"Quid?"

"Non es ex sodalitate caementariorum."

"Immo vero, immo vero," dixi; "immo vero, immo vero."

"Tu? Fieri non potest! Caementarius?"

"Caementarius," respondi.

"Signum," inquit, "signum."

"Hoc est," respondi, trullam de sinu paenulae meae proferens.

"Iocaris," exclamavit, paucos passus retrorsum cedens. "Sed pergamus ad Amontilladense."

"Esto," inquam, instrumento sub lacerna reposito et rursus ei brachium meum praebens. Graviter in id incubuit. Amontilladense quaerentes iter perreximus. Transivimus per ordines humilium fornicum, descendimus, processimus, rursusque descendentes ad profundam cryptam pervenimus, in qua aër adeo foedus erat ut taedae nostrae vix flammarent, sed obscuro tantum lumine arderent.

In remotissimo cryptae fine altera minus spatiosa apparebat. Muri eius reliquiis humanis obducti erant, usque ad fornicem supra caput accumulatis, more magnarum catacumbarum Parisiensium. Tria latera huius interioris cryptae adhuc hoc modo ornata erant. Quarto ex latere ossa deiecta erant et promiscue super terram iacebant, uno loco in tumulum quendam congesta. Intra murum ita nudatum ossibus amotis, interiorem recessum perspeximus, profunditate circiter quattuor pedum, latitudine trium, altitudine sex vel septem. Nulli proprio usui exstructus videbatur, sed spatium tantum efficiebat inter duo ingentia fulcra tecti catacumbarum, et a tergo uno ex muris circumscribentibus e solido granito claudebatur.

Frustra Fortunatus, taedam hebetem attollens, in intimum recessum dispicere conatus est. Finem eius lumen infirmum nos videre non patiebatur.

"Progredere," dixi; "intus est Amontilladense. Quod ad Luchesium attinet—"

“Inscitus est,” interpellavit amicus meus, dum incerto gradu prorsus procedebat, me statim ad calces eius sequente. Statim ad extremitatem recessus pervenerat, et cum progressus eius saxo sisteretur, stulte attonitus stetit. Altero momento eum ad saxum vinxi. In saxo duo anuli ferrei inerant, eadem altitudine dispositi atque inter se circiter duos pedes distantes. Ex altero pendebat catena brevis, ex altero sera. Catena circa lumbos eius coniecta, paucis momentis eam adstrinxi. Nimis obstupefactus erat quam ut resisteret. Clave extracta, ex recessu gressum retuli.

"Manum," dixi, "ad parietem admove; non potes quin nitrum sentias. Profecto locus umore madet. Iterum te obtestor ut redeas. Non vis? Ergo te omnino relinquere debeo. Sed prius quidquid officii possum tibi praestare debeo."

"Amontilladense!" exclamavit amicus meus, nondum ex stupore recreatus.

"Verum," respondi; "Amontilladense."

Haec cum dixissem, ad acervum ossium, quem supra memoravi, me contuli. Eis in latus coniectis, mox lapides structiles caementumque detexi. His materiis atque adiumento trullae meae, aditum recessus muro claudere strenue coepi.

Vix primum ordinem structurae posueram cum animadverti ebrietatem Fortunati magna ex parte evanuisse. Id primum indicavit gemitus submissus ex profundo recessu. Non ita clamat ebrius. Deinde longum et pertinax silentium fuit. Secundum ordinem posui, et tertium, et quartum; tum catenam furiose concuti audivi. Sonitus per aliquot minuta duravit; quo tempore, ut eum maiore cum voluptate audirem, ab opere destiti et super ossa consedi. Cum tandem crepitus resedisset, trullam resumsi, et sine intermissione quintum, sextum, et septimum ordinem absolvi. Murus iam paene ad pectus meum pervenerat. Rursus restiti, et taedis super structuram elatis, paucos languidos radios in figuram intus ieci.

Clamores magni acutique continui, subito e gutture vincti hominis erumpentes, me vehementer retrorsum impellere videbantur. Brevi momento haesitavi—contremui. Spatha stricta, recessum ea circumquaque caece scrutari coepi; sed subita cogitatio animum mihi reddidit. Manum super solidum catacumbarum opus posui atque ita timorem deposui. Ad murum rursus accessi; ululatibus clamantis respondi. Eosdem clamores rettuli, auxi, denique vi atque magnitudine superavi. Hoc feci, et clamator conticuit.

Iam media nox erat, et opus meum ad finem vergebat. Octavum, nonum, et decimum ordinem perfeceram. Partem undecimi atque ultimi ordinis absolveram; supererat tantum unus lapis aptandus atque caemento obducendus. Cum pondere eius laborarem, lapidem in locum destinatum ex parte imposui. Sed iam e recessu ortus est humilis risus quo mihi capilli horruerunt. Quem excepit vox maesta, quam aegre vocem nobilis Fortunati esse agnovi. Vox dixit—

"Ha! ha! ha!—he! he! he!—iocus sane optimus—egregia dicacitas. Multum et laete ridebimus de hac re in palatio—he! he! he!—inter vina nostra—he! he! he!"

"Amontilladense!" dixi.

"He! he! he!—he! he! he!—ita, Amontilladense. Sed nonne sero fit? Nonne nos in palatio opperientur, uxor Fortunati et ceteri? Eamus."

"Ita," dixi, "eamus."

"Per amorem Dei, Montresor!"

"Ita," dixi, "per amorem Dei!"

Sed his verbis responsum frustra exspectavi. Impatientia captus sum. Magna voce vocavi—

"Fortunate!"

Nihil responsi. Rursus vocavi—

"Fortunate—"

Nihil adhuc responsi. Taedam per aperturam quae supererat immisi et intus cadere passus sum. Nihil responsum est nisi tinnitus tintinnabulorum. Cor meum aegrescere coepit propter humiditatem catacumbarum. Festinavi opus absolvere. Ultimum lapidem in locum suum coegi;

caemento obduxi. Ad novum murum pristinum vallum ossium rursus erexi. Per dimidium iam saeculum nullus mortalis ea turbavit. In pace requiescat!

Confessio in “Cado Amontilladensi”

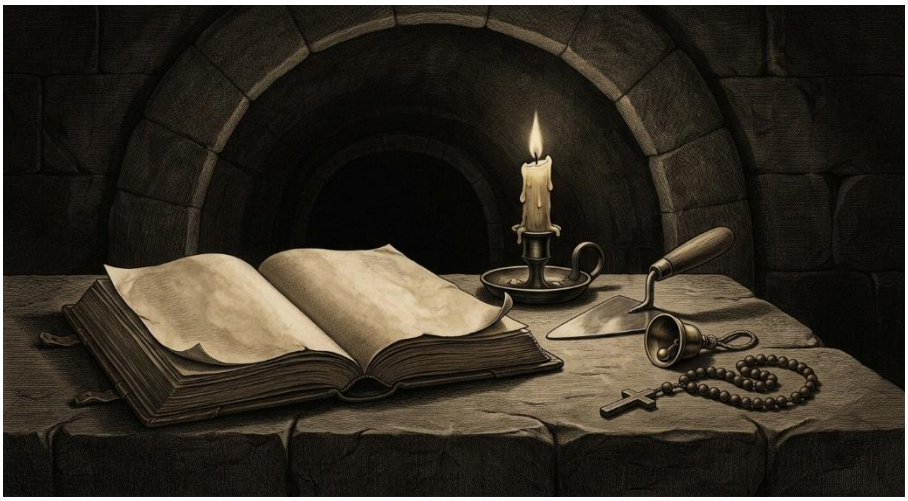

Commentarium litterarium ab Alexandro Molis, Idibus Septembribus anno post Christum natum MMXXVI

“Cadus Amontilladensis,” ab Edgaro Allano Poe conscriptus, inter praeclarissimas fabulas breves Americanas iure meritoque numeratur. Narratur ibi atrox ultio: Montresor, qui primas agit partes, Fortunatum adversarium suum atque victimam in hypogeum pellicit, ut eum vivum muro includat atque ibi perpetuo relinquat. Tam horrendum exitium gravissimorum tantum scelerum auctori deberi videatur; at Fortunatum tale quid admisisse vix credibile est. In primis narrationis versibus nobilis Montresor consulto queritur de “mille iniuriis Fortunati” atque de una contumelia, quasi hac excusatione immanitatem facinoris minuere conetur. Etiamsi vera dicit, delicta victimae nequaquam eam atrocitatem poenae attingunt quae Fortunato destinatur. His indiciis perpensis, carnifex, postquam facinus patravit, sibi ipse conscius videtur iusta causa se caruisse; quare testis fide dignus haberi non potest. Totum scriptum indiciis abundat quibus apparet eum quaedam caedis

adiuncta celare conari, simul tamen paenitentiam factorum suorum prodere. Haec paenitentia paulatim aucta colorem quendam toti operi “Cado Amontilladensi” inducit, quod velut confessio in lecto mortis aut in carcere scripta legi potest.

Qui fabulam obiter legit ultionem manifestam animadvertit, qua Montresor incitatus adversario insidias struit eumque interimit. Ex priore huius testimonii parte facile, sed falso, colligitur ultionem praecipuam tam funesti scripti causam esse. Calliditas illa Machiavelliana statim in primo paragrapho apparet, cum Montresor lectori dicit: “Tu autem, qui animi mei naturam tam bene nosti, non tamen putabis me minas protulisse. Denique ulcisci statueram” [emphasis non addita]. Ut rem aperte dicam, praemeditatum nobilis consilium ad prima animi incitamenta revocatur, ut superbe pateat quanta diuturnaque cura Fortunato parem poenam reddere studuerit. Talia aperta sui ipsius criminis indicia in confessione non exspectantur, quia iniuriae iniuriam addere potius solent quam paenitentiam significare; ideo lectori ne initio quidem in mentem venit scriptum confessionem esse. Primo potius aspectu “Cadus Amontilladensis” iactabundum videtur scriptum, quo auctor sceleris facinus bene perfectum turpiter sibi laudi ducit—idque impune patratum. Cum res scandalosae saeculo undevicesimo libros facilius venderent, quod etiam hodie valet, Edgarus Allanus Poe consulto lectorem falsis ab initio indiciis de operis colore perturbat. Hac arte narrationem caedis perfectae ita exornat ut confessione senis lacrimantis de scelere olim commisso multo avidius legatur. Nemo enim tempus pretiosum impendere velle videtur ut discat quam vehementer alium hominem maleficiorum iam pridem commissorum paeniteat. Poe hoc intellegit atque cavet ne scriptum suum ab initio confessionis specie proponat.

Nihilo minus paenitentiae indoles narrationis, qualis in plerisque confessionibus invenitur, pluribus locis in posteriore textus parte sacerdotalibus quibusdam indiciis elucet. Maximum indicium in verbis ultimis positum est. Formula “*In pace requiescat*” [emphasis non addita], qua

mortuo pax aeterna precatur, ad ritus funebres Ecclesiae Catholicae Romanae pertinet atque Latine profertur, lingua quam eadem Ecclesia ante Concilium Vaticanum Secundum in sacris praecipue adhibebat. Haec sunt verba quae sacerdos Italus et fideles eius pronuntiare poterant cum hominem sepultura Christiana dignum sepelirent; talis autem honor infelici Fortunato negatus est. Formula igitur narratorem culpam illam aliquatenus compensare velle significare potest atque religiosam scripti indolem confirmat, quamvis mordax quoque ironia adsit, si verba pacis cum odioso ultionis sermone in principio “Cadi Amontilladensis” proposito conferantur. Verba religionis propria in confessionibus exspectari solent, quippe quae morum emendationem atque futurae expiationis spem significent. Hinc Montresor affirmat “nullum mortalem” reliquias amici sui “per dimidium saeculum” turbasse; voce “mortalem” adhibita, res supra naturam positas saltem oblique commemorat. Hoc indicium mortuum laudatum extollere potest, simulque narratori, qui veniam quaerere videtur, speciem hominis ad meliora revocati conciliat.

Dum fabula ad finem vergit, manifestus confitentis angor crescit; eum tamen adhuc celare conatur, fortasse quod intellegit absolutionem sibi propter magnitudinem peccatorum difficulter concessum iri. Scribit “cor sibi aegrescere,” sed id “umori catacumbarum” tribuit, non conscientiae sensim exorienti, qua intellegit se amicum iam proditum interfecturum esse. Haec cordis aegritudo eo maxime valet quod primum manifestum indicium praebet labantis animi narratoris. Hic ipse cardo est inter piam ultimi versus precationem et malum ultionis sermonem quo narratio incipit. Lector angorem illo momento ortum vix aliter interpretari potest quam paenitentiam sensim subeuntem, qualem in confessione exspectamus. Absurdum enim videretur ultorem caedis avidum, dum eum quem oderat ad inferos demittit, quicquam praeter voluptatem sentire. Fieri tamen potest ut narrator hoc corporis indicium finxerit, quo catharticum extremarum partium consilium iam appropinquare significaret.

Eodem modo persona princeps facti vestigia celare conatur, quaedam narrationis adiuncta ita mitigans ut Fortunatus quoque partem culpae exitii sui ultimi ferre videatur. Consilium Montresoris efficit ut rerum testis fide dignus haberi nequeat. Nobilis ultor multas causas habet quare quaedam narrationi inserat quae atrocitatem factorum suorum minuant. Firmissima huius rei exempla sunt tres eius affirmationes se adversario facultatem dedisse e catacumbis redire. Satis liquet interfectorem primo "constanter" dixisse se velle reverti atque amici hilariter ebrii caedem omittere. Etiam sollicitudinem pro valetudine Fortunati ostendit in secundo conatu iam intentiore ei persuadendi ut rediret. Illud autem maxime significat: nobilis crudelis ultimo conatu victimam suam "*obsecrat*" [emphasis non addita] ut e subterraneo redeat. Montresor affirmare potest Fortunatum, qui se sodalem caementariorum esse iactaverat, sui exitii aliquam culpam sustinere, quia superbia impeditus redire recusaverit. Culpae partem in victimam transferendo, Montresor et gravitatem et numerum factorum minuit quae sincere confitenti confitenda sunt.

Nihilo minus, ut Fortunato iustitiam tribuamus, manifestum est Montresorem veritatem nimis torquere non posse, quod tam ampla culpae in victimam translatio ne in ficta quidem fabula fidem faceret. Conatus illi, ut vocantur, quibus Montresor caedem omittere voluisse se dicit, voluntatem eius immotam occidendi re vera demonstrant; hoc enim fateri cogitur, ne aliter explicare nequeat quo pacto adversarius evanuerit. Ultima Montresoris supplicatio ostendit eum, dum amicum vinculis alligat, caedem ipsam simul peragere. Facta scelerati plus valent quam verba obsecrantis: res gestae negari non possunt, de dictis autem quidquid sibi placet affirmare potest. Praeterea obsecratio eo valet ut Fortunatus deceptus voluntati homicidae facilius cedat, dum spes vini Amontilladensis tandem reperiendi sustentatur. Quilibet ratione praeditus intellegit victimam dolo inductam esse ne redire vellet, cum Montresor callidissime omnia composuerit. Is antea noverat quibus Fortunati animi vitiis uteretur, dum fraudis telam texeret. Quod Fortunatus

“infirmam animi partem habuisse” narratur prorsus verum est, quandoquidem “de peritia sua vinaria gloriabatur.” Montresor hanc infirmitatem impudenter ad suum consilium convertit, dum Fortunatus ebrius est neque satis se defendere potest. Haec omnia, quamquam veniam interfectori impetrare non possunt, ad confessionem veritatis specie praeditam pertinent atque tristem narrationis colorem corroborant. Nulla enim culpae confessio, sive scripta sive ore prolata, integra est nisi ea quoque complectitur quae confitentem maxime accusant.

Praecipua “Cadi Amontilladensis,” Edgaro Allano Poe auctore, commendatio non in sola confessione culpae Montresoris sita est, sed etiam in diuturna Americanorum admiratione caedis perfectae vehementibus animi motibus patratae. Praecepta biblica docent neminem homicidium impune committere posse, quaecumque remedia aut cautiones adhibuerit; ultio autem Montresoris ad iram referri potest, quae inter septem peccata capitalia numeratur. Qui narrationem primum legunt, inscii bis falluntur. Primum, Montresor callido dolo Fortunatum ad exitium perducit, cum ille, sodalis caementariorum esse se iactans, vinum Amontilladense in imis hypogeis positum gustare speret. Deinde Edgarus Allanus Poe lectores fallit, ut credant se iucundam de ultione fabulam avide legere, cum re vera ad confessionem illam, quae mea culpa vocatur, legendam decepti inducantur.

Num te quoque deceptum esse sentis?

NEMO ME IMPVNE LACESSIT
M.DC.XX.